

Nepůvodní druhy

Českého Švýcarska

České
Sächsische

Švýcarsko
Schweiz

V Českém Švýcarsku lze spatřit kamzíky původem z Alp

Kde se vzaly v Českém Švýcarsku nepůvodní druhy?

- Národní park České Švýcarsko je domovem velkého množství druhů rostlin, živočichů, hub a dalších organismů. Některé druhy se do zdejší přírody rozšířily samovolně, tj. bez přispění člověka, a to většinou od konce poslední doby ledové do období příchodu prvních zemědělců v mladší době kamenné. Takové druhy označujeme jako **původní (domácí)**.
- Naproti tomu **nepůvodní (zavlečené)** druhy se do Českého Švýcarska dostaly až s příchodem lidí, a to jak neúmyslným zavlečením (např. některé druhy polních plevelů), tak záměrným dovezením (např. exotické druhy zvěře, které měly obohatit zdejší faunu), případně se v pozdější době samovolně rozšířily z jiných oblastí, do kterých byly člověkem dříve zavlečeny.

Křídlatka japonská a netýkavka žláznatá - dva nebezpečné invazní druhy rostlin

Co jsou to invazní druhy?

- Zvláštní skupinou nepůvodních druhů jsou tzv. **invazní druhy**, které představují z hlediska ochrany přírody velký problém. Díky mimořádným rozmnožovacím a regeneračním schopnostem se v území rychle šíří a vytlačují původní druhy.
- Jedním z důležitých úkolů Správy Národního parku České Švýcarsko je eliminace nepůvodních druhů, které se agresivně šíří do nejcennějších a nejzachovalejších částí zdejší přírody. Odstraňování těchto rostlinných a živočišných „vetřelců“ je však časově i fyzicky velmi náročné a finančně nákladné.

Cílem této publikace je seznámit čtenáře s nejvýznamnějšími nepůvodními druhy rostlin a živočichů, se kterými se mohou setkat při svých výletech do národního parku. U každého druhu jsou vedle stručného popisu uvedeny důvody a konkrétní metody jeho případné eliminace.

Borovice vejmutovka (*Pinus strobus*)

- Historie pěstování tohoto původem severoamerického druhu borovice v Českém Švýcarsku sahá do 80. let 18. století. Tehdy byla na českokamenickém panství knížete Kinského vysazována jako hospodářská dřevina za účelem zvýšení produkce dřeva.
- Borovice vejmutovka je statný strom dosahující výšky i přes 50 metrů. V mládí se vyznačuje hladkou šedou kůrou, která se v pozdějších letech mění na hnědou a hluboce zbrázděnou. Typickým znakem jsou dlouhé měkké jehlice vyrůstající na větvích po pěti ve svazečcích.
- V rychlosti přírůstu nemohou vejmutovce na skalnatých stanovištích konkurovat žádné jiné dřeviny. Tato borovice plodí již ve věku dvaceti až třiceti let a dobře zmlazuje v lese i na volné ploše, na chladných podmáčených dnech údolí i na výslunných skalních plošinách.

- Pronikání borovice vejmutovky způsobuje rozsáhlou degradaci původních biotopů. V Českém Švýcarsku ohrožuje především tzv. přirozené bezlesí, tj. původní porosty borůvek, brusinek a vřesu na plošinách a hranách pískovcových skal.
- V místech, kde se vejmutovka uchytlí, dochází k rychlému ústupu bylinného patra a vzniku vejmutovkové hřabanky, která významně mění chemismus půdy. Časem ze zasažené plochy zmizí i mechorosty a lišejníky.
- Jediným způsobem, jak zabránit dalšímu šíření vejmutovky, je její úplné odstranění z území. Správa národního parku provádí intenzivní kácení vejmutovkových porostů a odstraňování náletu semenáčků. Na uvolněná místa jsou pak dosazovány stanovištně původní druhy dřevin (buk lesní, jedle bělokorá, dub zimní, javor klen apod.).

Douglaska tisolistá

(*Pseudotsuga menziesii*)

- Tento impozantní strom dorůstající výšky i přes 70 metrů pochází ze Severní Ameriky. Vzhledem připomíná jedli, ale jehlice jsou na větvičce rozloženy do půlkruhu a po rozemnutí voní po citronu.
- V Evropě se pěstuje patrně od roku 1826, kdy jistý David Douglas údajně přivezl první semena této dřeviny do Anglie. První záznam o jejím pěstování v Čechách pochází z roku 1830. V Českém Švýcarsku není douglaska příliš rozšířená, nicméně z míst, kde byla v minulosti vysazena, se samovolně šíří do okolních lesních porostů.
- Douglaska je v národním parku považována za tzv. potenciální invazní druh. Z tohoto důvodu přistoupila správa národního parku k postupnému odstraňování vzrostlých stromů i náletů z celého území.

Dub červený (*Quercus rubra*)

- Původní domovinou tohoto druhu, který za své druhové jméno vděčí charakteristické podzimní barvě listů, je východní část Severní Ameriky. Dub červený patří mezi dlouhověké druhy dřevin dosahující stáří až 500 let.
- První záznam o pěstování v Čechách pochází z roku 1799. V Českém Švýcarsku se samovolně šíří do lesních porostů. Často zmlazuje na skalách a má vysokou regenerační schopnost, což komplikuje jeho odstraňování. Pařezy znovu obráží množstvím tzv. výmladků, které je třeba opakovaně ošetřit herbicidním postřikem.
- Správa národního parku má vypracovaný plán odstraňování této dřeviny, který počítá s úplnou eliminací dubu červeného v horizontu deseti let.

Kaštanovník setý (*Castanea sativa*)

- Domovinou kaštanovníku setého je jižní Evropa. Jeho původní areál je však těžké přesně určit, neboť byl šířen jako kulturní dřevina již starými Římany. Často bývá pěstován pro své plody, známé jako „jedlé kaštiny“.
- První zmínky o pěstování kaštanovníku v Čechách se nacházejí již v Mathioliho herbáři z roku 1562. Na území dnešního Národního parku České Švýcarsko byl kdysi vysazen v okolí Pravčické brány, odkud se poměrně rychle rozšířil do okolních lesů, kde hojně zmlazuje.
- Kaštanovník setý je jako potenciální invazní druh dřeviny z území národního parku cíleně odstraňován. Výřez dospělých jedinců je doplňován likvidací náletu a nátěrem pařezů přípravkem Roundup Bioactiv k zabránění pařezové výmladnosti.

Janovec metlatý (*Cytisus scoparius*)

- Přírozený areál janovce se nachází v západní a střední Evropě od Portugalska po Velkou Británii a Skandinávii. V přírodě upoutá pozornost především na přelomu května a června, kdy tento jinak poměrně nenápadný zelený keř rozkvétá záplavou sytě žlutých květů.
- Janovec býval pěstován jako okrasná dřevina, v lesích také jako potrava pro zajíce a srnčí zvěř. Uplatnění našel i při zúrodnování písčitých polí, lokálně pak při výrobě košťat a košíků. V Českém Švýcarsku roste nejčastěji na okrajích lesů a podél cest.
- V posledních letech má tento druh tendenci se šířit. Je schopen vytvářet jednodruhové porosty, které potlačují veškerou původní vegetaci. Z tohoto důvodu je z území národního parku odstraňován pomocí mechanické likvidace v kombinaci s herbicidním postřikem.

Netýkavka malokvětá (*Impatiens parviflora*)

- Původním domovem této jednoleté byliny vykvétající v průběhu léta drobnými žlutými květy je západní Sibiř, západní Mongolsko a západní Himálaj. Odtud byla druhotně zavlečena do dalších částí Asie, Evropy, severní Afriky a Severní Ameriky.
- V českých zemích byla pěstována v botanických zahradách a zámeckých parcích, odkud se již v druhé polovině 19. století začala šířit do volné přírody. V Českém Švýcarsku se vyskytuje v lesích narušených těžbou, podél vodních toků a lesních cest.
- Hojněji se rozšířila po srpnové povodni v roce 2010 podél toku Kamenice, kde bylo v následujícím roce zahájeno její odstraňování vytrháváním. Na ostatních místech národního parku její výskyt zatím regulován není.

Netýkavka žláznatá (*Impatiens glandulifera*)

- Tento statný druh jednoleté byliny pocházející z oblasti západního Himálaje býval jako významná medonosná a okrasná rostlina s oblibou pěstován v parcích a zahradách, odkud se rozšířil do volné přírody.
- Vyskytuje se především podél potoků a řek, kde rychle vytlačuje původní vegetaci. Má vysokou regenerační schopnost a svými semeny vystřelovanými ze zralých tobolek se šíří i proti proudu. V Českém Švýcarsku se hojně vyskytuje na březích Labe, v menší míře i podél Kamenice, Křinice, Brtnického a Bílého potoka.
- Účinným způsobem likvidace tohoto invazního druhu je vytrhávání v době květu. S ohledem na extrémně dlouhou periodu kvetení (červen až září) je třeba dané stanoviště během roku opakovaně kontrolovat, včetně kontroly již dříve vytrhaných jedinců, kteří jsou schopni znovu zakořenit.

Křídlatka japonská (*Reynoutria japonica*)

- Pravlastí této mohutné vytrvalé byliny je, jak již název napovídá, Japonsko. Tento druh křídlatky se, podobně jako příbuzná křídlatka sachalinská a jejich kříženec křídlatka česká, vyznačuje vysokou regenerační schopností (rostliny jsou schopny obrazit z nepatrných úlomků oddenků a lodyh).
- V Čechách byla křídlatka poprvé vysazena v roce 1883 v městském parku v Netolicích v jižních Čechách. V Českém Švýcarsku je rozšířena podél vodních toků, např. v Labském údolí, na skládkách apod. Díky včasnému zásahu se jí podařilo odstranit z povodí řeky Kamenice v okolí Dolského mlýna a v Pavlině údolí.
- Jedná se o velmi nebezpečný invazní druh vytvářející kompaktní porosty, který ze zasažených stanovišť vytlačí vše, co mu stojí v cestě. V současnosti jsou sledována a chemicky ošetřována lokální ložiska výskytu na celém území národního parku.

Psík mývalovitý (*Nyctereutes procyonoides*)

- Původním domovem této malé psovitě šelmy je východní Asie. V první polovině 20. století byla jako kožešinové zvíře vysazena na Ukrajině a v evropské části Ruska. Díky své přizpůsobivosti a vysoké rozmnožovací schopnosti se začala rychle šířit na západ do Evropy.
- V Českém Švýcarsku se psík mývalovitý, dříve též nazývaný mývalovec kuní, vyskytuje po celém území, nejčastěji v leších v blízkosti vody. Jeho populace není příliš početná, ale stabilní. Jako všežravec nepohrdne rostlinnou potravou, ale loví také menší savce, plazy a obojživelníky a dokáže vyplnit hnízda na zemi hnízdících ptáků.
- Výskyt tohoto druhu ve zdejší přírodě je tedy velmi problematický a správa národního parku se ve spolupráci s místními mysliveckými spolky snaží tento druh z lesů Českého Švýcarska postupně odstranit.

Muflon obecný

(*Ovis musimon*)

- Tato „zdivočelá ovce“ původem z Korsiky a Sardinie byla do lesů Českého Švýcarska vysazena začátkem 20. století jako zpestření zdejší lovné zvěře. Místní populace však postupně téměř vymizela, a proto tehdejší státní lesy přistoupily v roce 1984 k „osvěžení krve“ vysazením nových jedinců v okolí Mezné.
- Dnes se mufloni vyskytují především v západní části Národního parku České Švýcarsko a v přílehlé části Národního parku Saské Švýcarsko. Zde působí, díky intenzivnímu okusu a sešlapu keříčkových porostů a okusu kůry a kořenových náběhů stromů, vážné škody na cenných společenstvech.
- Z tohoto důvodu přikročila správa národního parku k postupnému vyloučení této zvěře z celého území. Vzhledem k obtížně přístupnému skalnatému terénu jde o velmi náročnou a dlouhodobou činnost.

Kamzík horský

(*Rupicapra rupicapra*)

- Kamzík horský byl v Českém Švýcarsku vysazen v letech 1907 až 1908 na českokamenickém panství knížete Kinského za účelem zpestření druhové skladby zvěře. Jedinci dovezení z Alp byli vypuštěni v okolí Rudolfova kamene na území dnešního národního parku a do sousední oblasti Lužických hor v okolí Studeného vrchu.
- Původně byli kamzíci chováni v oborách. Po zrušení oborového chovu vytvořili divokou populaci, jejíž jádro se dnes nachází v okolí Studeného vrchu. Na území národního parku se kamzíci vyskytují sporadicky, nejčastěji v okolí Jetřichovic, a nepředstavují tak vážné nebezpečí pro zdejší přírodu.
- Vzhledem k tomu, že v Českém Švýcarsku vytváří kamzík pouze migrující a nestálou populaci, není potřeba jeho početnost regulovat lovem. Stavy kamzičí zvěře jsou však průběžně monitorovány.

Zaznamenáte-li na území Národního parku České Švýcarsko nebo v jeho okolí výskyt invazních druhů rostlin, především křídkatky japonské a netýkavky žláznaté, obraťte se, prosím, na správu národního parku.

Děkujeme vám

Vydala Správa Národního parku České Švýcarsko v roce 2011

Text: Ivana Marková, Richard Nagel

Redakce: Richard Nagel

Fotografie: Ivan Bílek (10), Handrij Härtel (3, 12),

Marek Klitsch (14), Zdeněk Patzelt (1, 2), Václav Sojka

(4 - 8, 11, 15), Jaroslav Vogeltanz (13) a archiv správy NP (9)

Grafický návrh a sazba: prostěQ, Rumburk

Tisk: TISK Krásná Lípa, spol. s r.o.

Vytištěno na recyklovaném papíru

Kontakt: Správa Národního parku České Švýcarsko,
Pražská 52, 407 46 Krásná Lípa, tel.: +420 412 354 050,
e-mail: n.park@npcs.cz, www.npcs.cz

NEPRODEJNÉ

Vydání této publikace podpořilo
Ministerstvo životního prostředí České republiky
v rámci programu Podpora obnovy
přirozených funkcí krajiny.

Ministerstvo životního prostředí
České republiky

Canon

generální partner
národních parků České republiky
Canon CZ, s. r. o.